

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט

פנינו תר-גום ידברנו

פרשת תצוה - זמור

חידושים ופנינים
בפרשת תצוה - המקור
מתרגום יונתן מן עברית

הרב מאיר שפירא

גילויים מרעיישים בסיפור יציאת מצרים

משולחן התנא ינתן בן עזיאל

כמה מעלות טובות

מחודשת

מלאה בחידושים
שאזנם מפורסמים

ממוקדת

בעניני סיפור יציאת
מצרים בלבד

ברורה

ערוכה בטוב טעם
ובשפה ברורה

מרתקת

פרטים חדשים על
הרפואה והמצאורעות

מפוארת

עימוד מפואר, מסודר
ומאיד עינים

שאר השאלים

עם תרגום המבואר -
ביאוד משולב

פנינים וחידושים עצומים בסיפור יציאת מצרים
מלוקטים מתרגומו של יונתן בן עזיאל בכל התורה כולה,
שזורים על סדר ההגדה, בדרך סיפור שאלה ותשובה

המתנה
המושלמת
לפרטים

קטת
עימוד וציפוי

להזמנות ובידורים: 058-3262854

0686762@gmail.com

הפצה: קולמוס
0722441670

כחניית
הספרים
המובחרות

הנה
לכמיות

**פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל**

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד. האם יקחו את הזהב? האם בגדי הכהונה באו מתרומת הלשכה או מממון הכהנים? .....
- ה. חשן עשפט? למה שימש 'חשן המשפט'? .....
- ו. ארבעה טורים אבן? לפי איזה סדר סודרו שמות השבטים בטורי האבנים? .....
- ח. את האורים ואת התעשים? מה סוד כוחם של האורים ותומים? והיכן היו קבועים? .....
- יג. פעמון זהב ורעון? מנין הפעמונים שהיו במעיל? .....
- יד. ושמת אתן על פתיל תכלת? אופן קשירת הציץ, והאם התפילין של הכה"ג היו מוסתרות? .....
- יז. תכלית בגדי הכהונה העבוארים בתרגום יונתן? .....
- יח. כל הנגע בעצבן יקדש? האם יש איסור לזר לגעת במזבח? .....
- יט. לא תעלו עליו קטרת זרה? האם איסור זה כולל גם ישראל שמקטיר קטורת? .....

עניני זכור ועמלק

- א. זכור את אשר עשה לך עמלק? מלחמת עמלק בישראל וישראל בעמלק, היא על רקע היסטורי? או שהיא מלחמת קיום על ההוה? .....
- ב. כל הנחשלים אחריך? במי פגע עמלק במלחמתו בישראל? .....
- כט. עדר דר? האם 'דר' הוא הגדרת זמן? ועד מתי מלחמה זו? .....

תוכן עניינים דיגטלי

מעבר לעמוד המבוקש

באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פרשת תצוה

**וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב • האם בגדי הכהונה באו מתרומת
הלשכה או ממזון הכהנים?**

**(שימות כה, ה) וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאֲרָגָמָן וְאֶת
תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ:**

'והם יקחו', - על מי מדבר הפסוק?

רש"י מפרש שפסוק זה הוא המשך לפסוקים הקודמים המדברים על חכמי הלב שנצטוו לעשות את הבגדים, 'ואלה הבגדים אשר יעשו', 'והם יקחו' - החכמי לב יקחו מהעם המתנדבים, את התכלת ואת הארגמן וכו', ויעשו מזה בגדים לכהן גדול.

אולם ת"י מפרש באופן שונה:

**וְהֵינּוּן יִסְבוּן מִן מְמוֹנָהוֹן, יֵת דְּהָבָא וְיֵת תְּכֵלָא וְיֵת אֲרָגָמָא, וְיֵת
צְבַע זְהוּרֵי וְיֵת בּוּצָא:**

**[והם יקחו ממזונם, את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן ואת תולעת
השני ואת השש].**

ת"י לא מפרש להדיא על מי מדבר הפסוק, אך מדבריו עולה שהפסוק מדבר על אלו שצריכים להביא ממזונם את החומרים של בגדי הכהונה. והיות ולא מסתבר שחכמי הלב יצטרכו לנדב את החומרים בע"כ כוונתו לכהנים, שהם צריכים לקחת ממזונם את החומרים לבגדי הקדש.

וצ"ע מה מקורו של ת"י לחידוש זה.

יתכן שת"י דייק זאת מהלשון 'והם' כי אם באים משל הציבור מה בא הכתוב לומר 'והם יקחו' הלא מסתמא זה משל ציבור כמו שאר הדברים שבאים משל ציבור, ובהכרח שאת בגדי הכהונה צריכים להביא מממונם. (נו"כ יונתן)

אולם רש"י (תצוה כח, ד) הביא את דברי התו"כ "ועשו בגדי קדש", מתרומה המקודשת לשמי. כלומר שהבגדי כהונה נעשים מכספי התרומה ולא מכספי הכהנים. וכך מבואר בגמ' (יומא ל:): לגבי בגדי הכה"ג ביוה"כ, שנוטל את שווים מתרומת הלשכה, ורק אם רוצה בגדים יקרים מאלו, צריך לשלם מכספו. וכתב התוספות יום טוב (שם) שמכאן למד הרמב"ם (שקלים פ"ד ה"ב) שכל בגדי הכהונה באו מתרומת הלשכה.

חֲשׁוֹן מְשַׁפֵּט • לְמַה שִׁימַשׁ 'חֲשׁוֹן הַמְשַׁפֵּט'?

(שמות כח, טו) וְעָשִׂיתָ חֲשׁוֹן מְשַׁפֵּט מַעֲשֵׂה חָשִׁב כְּמַעֲשֵׂה אֶפֶד תַּעֲשֶׂנוּ זֶהב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:

מדוע החושן נקרא 'חושן משפט'?

רש"י מפרש שנקרא משפט על שם שמפרש ומברר דבריו על ידי האורים ותומים. ולהלן (פסוק ל) ביאר רש"י שנקרא 'המשפט' ע"ש כתב האורים ותומים המונח בין כפלי החושן, (וחושן המשפט פירושו חושן הכתב) וכנאמר: (במדבר כז, כא) 'ושאל לו במשפט האורים', ופירושו ושאל לו - בכתב שבאורים.

ת"י מוסיף עוד ב' תפקידים שהיו לחושן:

וְתַעֲבִיד חוֹשֶׁן הַיָּנָא, דְּבִיָּה מְהוּדָע דִּינִיחוֹן דִּישְׂדָּאל דְּאַתְפְּסִי מִן דִּינִיָּא. וְסַדְרֵי נְצַחֵן קְדִיבִיחוֹן. וְלִמְכַפְּדָא עַל דִּינִיָּא. עוֹבֵד אֹמְנָן הִי עוֹבֵד אֶפֶדָא תַעֲבִדִינִיָּה, דְּהָבָא תִּיכְלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצַבֵּעַ זְהוּדִי וּבּוּזִי

שׁוֹזֵר תַּעֲשֶׂה יְתִיָּה:

[ותעשה חושן משפט, אשר בו נודע דיניהם של ישראל, שנתכסה מן הדיינים. וסדרי נצחונות מלחמותיהם. ולכפר על הדיינים. מעשה אומן כמעשה אפוד תעשנו, זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ויש משזר תעשה אותו].

ת"י מוסיף מלבד התפקיד האמור ברש"י - להודיע לדיינים את המכוסה מעינייהם. מביא את תפקידו הנוספים של חשן המשפט: א. שעם החושן נועצים טרם היציאה למלחמה, ב. החושן מכפר על הדיינים. (מהטעיית הדין - ירושלמי יומא ז, א)

וכך איתא בחז"ל:

חשן משפט - מלמד כשהן יוצאים למלחמה שזאלין באורים ותומים אם לנצח אם לינצח, לכך נקרא חושן משפט. (מדרש הגדול מובא בתו"ש כאן) וכ"ה ברכות ג: ובגביא מתואר כך בכ"מ.

חשן משפט מכפר על הדיינים, שנאמר 'ועשית חושן משפט' (זבחים פח:)

אַרְבַּעַת טוֹרִים אָבֵן • לפי איזה סדר סודרו שמות השבטים

בטורי האבנים?

(שימות כח, יז - כ) וּמִלֵּאתָ בּוֹ מִלֵּאת אָבֵן אַרְבַּעַת טוֹרִים אָבֵן טוֹר אָדָם פֶּטֶדָה וּבְרִקַת הַטוֹר הָאֶחָד: וְהַטוֹר הַשֵּׁנִי נִפְךְ סָפִיר וַיְהִלֵּם: וכו'.

לפי איזה סדר סודרו שמות השבטים? האם לפי סדר לידתם? או לפי סדר חשיבות אחר?

רש"י (על פסוק כא) כתב: "איש על שמו - כסדר תולדותם סדר האבנים, אדם לראובן, פטדה לשמעון, וכן כולם". לכאורה ברש"י לא ניתן מענה לשאלה זו כי דבריו יכולים להתפרש לב' פנים¹.

השפתי חכמים דייק מלשון רש"י² שסדר תולדותם הכוונה לפי סדר האמהות שילדו ראשונה, כלומר כל בני אותה האם סודרו זה לאחר זה, על אף שהיו קטנים מבני אמהות אחרות. וכך היה הסדר: בני לאה: ראובן, שמעון, לוי, יהודה, יששכר, זבולון. לאחמ"כ בני בלהה: דן, נפתלי. ואחריהם בני זילפה: גד, ואשר. ואחרונים בני רחל: יוסף ובנימין³.

וכך היה הסדר⁴:

ראובן	שמעון	לוי
יהודה	יששכר	זבולון
דן	נפתלי	גד
אשר	יוסף	בנימין

אולם ת"י מפרש באופן שונה:

[יז] ...סדרא חד, ועליהון חקיק ומפרש שמהת שבטיא ראובן שמעון ולוי: [יח] ושום סדרא תננא, איזמורד וספירינון ובכודי. ועליהון חקיק ומפרש שמהת תלתא שבטיא יהודה דן ונפתלי: [יט] ושום סדרא תליתא, קנפירינון וערקין ועין עיגל. ועליהון חקיק ומפרש שמהת תלתא שבטיא גד ואשר ויששכר:

1. עיין במנחת חינוך (מצוה צג) שהבין רש"י מפרש כסדר לידתם. וכת"י כאן.
2. ממה שכתב רש"י 'תולדותם', ובתורה מצאנו כמה מקומות שנאמר בהם לשון זו כגון 'אלה תולדות נח' 'תולדות יצחק' 'תולדות ישמעאל'. שבכל אלו הסדר שבו נמנו התולדות הוא לפי מי שהעמיד תולדות תחילה, או מי שהעמיד את המספר הגדול ביותר, ולכן באבני האפוד שם נאמר בתורה ששמות השבטים סודרו לפי סדר תולדותם כתב רש"י שהכוונה לסדר לידתם, כדי לאפוקי מהמשמעות הפשוטה של תולדות בכל התורה שהוא לפי סדר האמהות, וכאן שבתורה לא נאמר שהסדר היה לפי תולדותם, הוסיף רש"י לשון זו כדי לומר לנו שכאן סודרו שמות השבטים לפי סדר האמהות. (דיוק זה נכתב בשפתי חכמים על פסוקי האפוד עיי"ש)
3. וכסדר זה מפורש גם בתרגום ירושלמי כאן. בדעת זקנים בשם ר"ת (לעיל על פסוקי האפוד). וברבנו בחיי.
4. טבלה זו המחולקת לשלושה טורים וארבעה שורות, היא לפי ההבנה שלשון 'טור' שנאמרה בתורה הכוונה לשורה. אולם שיטת המנחת חינוך (מצוה צג) שטור הכוונה לטור כבלשוננו, ולדבריו אבני החושן שובצו בארבעה טורים ושלושה שורות.

[כ] וְשׁוֹם סִדְרָא רְבִיעָא, כְּרוֹם יִמָּא רְבָא וּבִידְלִיּוֹת חֲלָא
וּמְדַגְנִיית אֲפִנְטוּרִין וְעֲלִיהוֹן חֲקִיק וּמְפָרֵשׁ שְׁמֵהּת תְּלָתָא שְׁבֻטִיא
זְבוּלוֹן יוֹסֵף וּבְנֵימִין. מְשַׁקְעִין בְּדָהָב יְהוֹן בְּאַשְׁלֵמוֹתֵהוֹן:

מת"י עולה שסדר האבנים היה לפי סדר לידתם, וכך סודרו השמות:

ראובן	שמעון	לוי
יהודה	דן	נפתלי
גד	אשר	יששכר
זבולון	יוסף	בנימין

אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים • מה סוד כוחם של האורים
ותומים? והיכן היו קבועים?

(שמות כח, ל) וְנָתַתְּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים
וְהָיוּ עַל לֵב אֶהְרֹן כִּבְאוֹ לִפְנֵי יְיָ וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
עַל לְבָבוֹ לִפְנֵי יְיָ תָּמִיד:

מה היה תפקידם של האורים ותומים?

תפקידם של האורים ותומים התבאר לעיל ברש"י ובת"י, - ג' תפקידים: א. לברר דיניהם של ישראל. ב. להיוועץ בהם טרם היציאה למלחמה, ג. לכפר על הדיינים מעיוות הדין. (בת"י על פסוקנו מתבארת לכאן סיבה נוספת וכדלהלן).

מכח מה פעלו האו"ת את פעולתם?

בסוד כוחם של האורים ותומים נחלקו הראשונים. רש"י הביא דברי חז"ל: "הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו" (יומא

עג:).

מאידיך דעת הרשב"ם, שהם 'השבעות על שמות בדבר ה', וכתב קדוש זה היה מגיד להם את אשר יעשו.

האב"ע כתב ש'לא היה כתב שם ה' מפורש', ולא ביאר מה כן היה, והרמב"ן הבין בדעתו, שהיו מעשה אומן כסף וזהב, על דרך הצורות שעושים החוזים בכוכבים, לדעת מחשבת השואל. והרמב"ן האריך לחלוק על דעה זו. ופירש כרש"י שהיה קלף המונח בין כפלי החושן ובו נכתב שם ה' המפורש.

האם האו"ת היו דבר אחד או ב' דברים?

בזה"ק (ח"ב רלד:) מבואר שהיו שני מיני קלפים, אחד האורים ואחד התומים, על האורים נכתב שם בן מ"ב אותיות, ובתומים היה כתוב שם בן ע"ב אותיות.

ומצינו לכך השלמה בריטב"א (יומא עג:) שכתב שהאורים ותומים הם ב' דברים נפרדים, והתומים משלימים את פעולת האורים⁵:

"וכשהיה כה"ג מכוין בחלק אחד מן השם ההוא שנקרא אורים היו בולטין מן האותיות הכתובות באבנים אותיות שיש בהם תשובה לשאלתו כשיצטרפו, והיו מאירות נגד עיניו מעורבות שלא כסדר, וכשהיה חוזר ומכוין בחלק השני מאותיות השם ההוא שנקרא תומים היו מצטרפות האותיות כסדר ונעשה מהם תיבות⁶, ומפני זה היה צריך שיהא באבנים כל האלפא ביתא".

מאידיך הבעל הטורים כתב: 'את האורים ואת התומים', בגימטריא 'שם בן שבעים ושתים'. משמע שסבור שהיה זה קלף אחד.

5. עוד נוסף שם בריטב"א שהאורים ותומים לא היו מעשי בני אדם אלא מעשי אלוקים ונמסרו למשה להניחם בחושן, ומטעם זה בבית שני לא היו אורים ותומים, כדאיתא ביומא (כא:).

6. אמנם ברמב"ם להלן (כלי המקדש י"א) מבואר שפענח מראה האורים ותומים היה על ידי רוח הקודש ולא כפירוש הריטב"א הנ"ל שהתומים ביארו את האורים.

7. עיין במהרש"א שם שהבין מהמש"ד הריטב"א שסבור שהאורים והתומים הם ב' אבני האפוד ובכל אחד מהם היה כ"ה אותיות, והמהרש"א תמה עליו שכאן מדובר על החושן אשר היו בו י"ב אבנים ולא על אבני האפוד. וקצת צ"ע דבריטב"א לכאן' לא כתב שהאורים והתומים היו ב' אבנים אלא היה אבן אחד והיה שימוש בכל האותיות שמתחילה הופיעו בבלבול ולאחר שכוון את חלק שם התומים הופיעו כסדרן, אכן בהמשך דברי הריטב"א שהביא פלוגתא בענין אבני האפוד והוסיף שצריך שיהיה עליהם כ"ה אותיות. צ"ע כתמיהת המהרש"א, שאין שייכות לאבני החושן.

האם האו"ת היו חלק מהחושן עצמו או דבר נפרד?

בגמ' (יומא כא:;) מבואר שחמשה דברים היו במקדש ראשון ולא היו במקדש שני, ואחד מהם הם האורים ותומים שלא היו במקדש שני. ובתוס' (שם ד"ה ואורים) הכריחו שגוף האורים ותומים וודאי היו אף בבית שני, דאי לאו הכי היה הכה"ג מחוסר בגדים⁸, (ס"ל לתוס' שהאורים ותומים - חלק מבגדי הכהונה) אלא שלא היו משיבין לנשאלין בהן.

יש להסתפק במשמעות דברי התוס' האם סבור שהאורים ותומים הם אבני החושן עצמם, ומש"ה כתב שלא יתכן שלא היו בבית שני כי אז היה הכהן מחוסר בגדים. (ולצד זה אם היה סבור שהאו"ת הם קלף הנתון בין כפלי החושן - לא היה נחשב מחוסר בגדים בלעדיו, כי אינו ממש חלק מהבגד). או שסבור שאף הקלף הנתון בין כפלי החושן הוא חלק מהבגד ויש לו דין בגד.

שיטת הרמב"ם שהאורים ותומים הם החושן עצמו

והנה ברמב"ם (כלי המקדש פ"י ה"י) מבואר שבבית שני עשו אורים ותומים כדי להשלים שמונה בגדים ואע"פ שלא היו נשאלין בהן - מפני שלא היתה רוח הקודש. וכן כתב בהלכות בית הבחירה (פ"ד ה"א) שבבית שני לא היו נשאלין באורים ותומים אבל היו עושין אותן כדי להשלים מנין שמונה בגדים לכהן גדול. ובראב"ד (שם הלכות בית הבחירה) השיג עליו שבגמ' משמע שלא היה כלל או"ת בבית שני, ואין זה נחשב 'חיסור בגדים' מכיון שאין האו"ת נמנים בחשבון הבגדים.

וראה בכס"מ (שם, בית הבחירה) שביאר את פלוגתתם, שהראב"ד קורא 'אורים ותומים' לקלף שבין כפלי החושן ומש"ה סבור שבהעדרו אין כל חסרון בגדים, ואילו הרמב"ם קורא לאורים ותומים 'חושן' - בלשון מושאלת.

לכאור' משמע מדבריו שאין פלוגתא אמיתית בין הרמב"ם לראב"ד, ושניהם מודים שבבית שני היה חושן, ושניהם אף מודים שהאו"ת (שהם קלף הנתון בין כפלי החושן), לא היו בבית שני, ונמצא שאין כל פלוגתא ביניהם.

אמנם בכס"מ במק"א משמע לא כך, דהכס"מ (כלי המקדש פ"י ה"י) הוכיח כהרמב"ם שבבית שני לא היה או"ת, מדברי הגמ' בקדושין (לא). שבימי בית שני בקשו חכמים אבנים לאפוד, (היינו לחושן שביקשו את אבן הי"שפה' כדאיתא התם).

8. מאידך הריטב"א הנ"ל כתב להוכיח מהגמ' (הנ"ל) שהאורים ותומים לא היו מעכבים את בגדי הכהונה, והראיה מבית שני שלא היה שם אורים ותומים.

ומשמע שהבין ברמב"ם שהאורים ותומים הם החושן עצמו, ולפיכך יש ראייה מהגמ' בקדושין שבקשו אבנים לחושן. דאם היה סבור שהאורים ותומים הם קלף הנמצא בין כפלי החושן מה מוכח מהתם, הלא אף הראב"ד סבור שהיה חושן ורק את הקלף לא היה.

ובע"כ שסבור הרמב"ם (להבנת הכס"מ) שהאורים ותומים הם אבני החושן עצמם. וכן מוכח ממה שהרמב"ם לא הזכיר שיש הלכה להכניס את הקלף בין כפלי החושן, ואם היה מפרש את הפסוק 'ונתת אל החושן את האורים והתומים' שקאי על הקלף, היה לו לכתוב מצוה זו שיש לתת את האור"ת בין כפלי החושן. ובע"כ שסבור שהשם היה חקוק על אבני החושן עצמם.⁹

דרכו הממוצעת של ת"י

בת"י נראה שנוקט דרך ממוצעת בהנך פלוגתות, מחד סבור שהאורים ותומים הם ב' דברים נפרדים, ומאידך משמע שהאור"ת היו חקוקים ולא רשומים, מה שמלמד לכאן שהשם המפורש נחקק ע"ג האבנים (או החושן עצמו) ומטעם זה נחשבים האור"ת 'חושן', וולפ"ז בחסרונם יוצר 'חסרון בגדים':

וְתַתֵּן בְּחֹשֶׁן דִּינָא יַת אֹרֵיִא דְמִנְהַדִּין מְלִיִּהוֹן וּמְפָרְסְמִין טְמִידִין
 דְּבֵית יִשְׂרָאֵל, וְיַת תּוֹמֵיִא דְמִשְׁלִימִין בְּעוֹבְדֵיהוֹן לְכַהֲנָא רַבָּא
 דְּתַבַּע אֹלְפָן מִן קָדָם וְיִ בְּהוֹן. דְּבַהוֹן חֲקִיק וּמְפָרְשׁ שְׁמָא רַבָּא
 וְקַדִּישָׁא, דְּבִיה אֲתַבְּרִיין תְּלַת מָאָה וְעִישְׁדִּתִּי עַלְמָא וְחֲקִיק
 וּמְפָרְשׁ בְּאֶבֶן שְׁתֵּיָה דְּבַה חֲתַם מְאֵדִי עַלְמָא פּוּם תְּהוּמָא רַבָּא
 מִן שִׁידוּזִיָּא, וְכָל מָאֵן דְּמִדְּכַד חֲהוּא שְׁמָא קַדִּישָׁא בְּשַׁעַת אֲנִיקִי
 מִשְׁתַּזְיֵב וְטְמִידִין מְגַלִּיין. וְיַהוֹן עַל לְבָא דְאַחְרִין בְּזִמְן מִיעֲלִיָּה קָדָם
 וְיִ וְיִטוֹל אַחְרִין יַת דִּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לְבִיָּה קָדָם וְיִ תְּדִידָא:

[ותתן בחושן המשפט את האורים שמאידים דבריהם, ומפרסמים הטמונות של בני ישראל, ואת התומים שמשלימים במעשיהם לכהן

9. וראה עוד בדברי רבי אברהם בן הרמב"ם (בפירושו לתורה כאן): "דקדוק הלשון מורה שהאורים ותומים דבר זולת האבנים, והחכמים ז"ל אומרים "שהם תוארים לאבנים מפני שהן מגולות בהגדת העתידות" וכו'

הגדול שבא לבקש (לשאול) מלפני ה' בהם, שבהם חקוק ומפורש שמו הגדול והקדוש שבו נבראו שלושה מאות ועשרה עולמות, וחקוק ומפורש באבן השתיה שבה חתם אדון העולם את פי התהום הגדול מבתחילה, וכל מי שמזכיר אותו שם קדוש בשעת צעריו ניצל, וטמונות מתגלות לו. ויהיו על לבו של אהרן בזמן כניסתו לפני ה', ויטול אהרן את דין בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד].

ת"י סבור כדברי חז"ל שהובאו ברש"י אודות מקור כוחם של האו"ת, שהם כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן, אך נראה מדבריו שאופן כתיבת השם היה בצורה של חקיקה על האו"ת, ולא כרש"י שהיה נתון בין הכפלים. ומשמע מזה שסבור כהנך דעות שהאו"ת נחקק ע"ג האבנים ולא נכתבו על הקלף, ולכן נקט לשון חקיקה ולא לשון רישום.

הטעם שת"י הרחיב כאן בסגולת השם המפורש

בת"י נוסף שבשם זה נבראו כל העולמות. ובכח שם זה נעצרו מי התהום. וכל מי שמזכיר אותו בעת צרתו ניצול¹⁰.

ביאור ההקשר בו בחר ת"י להזכיר ענין זה, יתכן לומר שלדבריו ישנה משמעות נוספת לנשיאת האו"ת על לבו של אהרן בבואו אל הקודש, - שהשם המפורש שבו נברא העולם ושהוא המעמיד את העולם, וסוכר פי התהום שלא ישטף על ידי המים, עם שם זה המסוגל להושיע את האדם מצרתו ולהודיע הנסתרות, נכנס הכהן גדול ועומד לפני ה'.

הרבה מפלאות התורה נעשו באמצעות השם המפורש

יש לציין את העובדה שת"י מייחס הרבה מן הפלאות המתוארים בתורה, שנעשו בסגולת השם המפורש:

1. האות ששם ה' לקין במצחו שלא יכוהו, היה אות מהשם המפורש (בראשית ד, טו)

10. ראה מה שכתב בעל ספר הפליאה בהקדמתו: "וכל רבותינו אוסרים להזכיר שם המפורש אלא בקדושה וטהרה בעת צרה ח"ו, ולא בכל עת". ובאו"ח (לעיל ד, א) הפליג בגודל כוחה של הזכרת השם המפורש: "שם המפורש יפליא עשות יקנה כל הקנינים בין מעלות המורגשות, בין מעלות האושר והחכמה, גם יפליא נפלאות מדרכי ה'".

2. המטה של משה שעמו עשה את האותות במצרים, ובקע את הים, והוציא מים מהסלע. היה מכח מה שחקוק עליו השם המפורש (שמות ב, כא; שמות ד, כ; שמות יד, כא)
3. המתקת המים במרה באמצעות עץ מר, היה על ידי שהשם המפורש נחקק על העץ. (שמות טו, כה)
4. הכתרים שניתנו לישראל בסיני היה חקוק עליהם השם המפורש, וכשחטאו בעגל ניטל מהם השם המפורש ועל ידי כך הבחין משה 'כי פרוע הוא'. (שמות לב, כה; שמות לג, ד)
5. פנחס פרח באוויר באמצעות השם המפורש, בעת שרדף אחרי בלעם. (במדבר לא, ח)
- 6, משה הקים את אברהם יצחק ויעקב מקבריהם באמצעות שם המפורש, בשביל שיעמדו בתפילה ויכלו את מלאכי החבלה שנשלחו להכות בישראל לאחר חטא העגל. ובכח השם המפורש הטמין משה את 'אף וחזימה' (ב' מתוך ה' מלאכי החבלה שנשלחו להכות בישראל) באדמה. (דברים ט, יט)

פְּעֵמֹן זָהָב וְרִמּוֹן • מנין הפעמונים שהיו במעיל

(שמות כה, לד) פְּעֵמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פְּעֵמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל
סְבִיב:

כמה רימונים היה בסה"כ?

בגמרא (זבחים פח:): מבואר שהיה שלושים ושש רימונים מכל צד ובסה"כ שבעים ושנים.

ת"י כאן אומר סכום אחר:

חִיזוּרָא דְדִהָבָא וְרִמּוֹנָא דְתַבְלָתָא וְדַצְבַּע זְהוּרִי, חִיזוּרָא דְדִהָבָא
וְרִמּוֹנָא דְתַבְלָתָא וְדַצְבַּע זְהוּרִי, עַל שׁוּפְרֵי מִינְטָר מְעִילָא חִזוּר
חִזוּר. סְכוּמָהוּן שְׁבַעִין וְחָד:

[מחזור של פעמון זהב ודימון תכלת וארגמן ותולעת שני, מחזור של פעמון זהב ודימון תכלת וארגמן ותולעת שני, על שיפולי המעיל סביב סביב. מנינם שבעים ואחד].

בת"י מבואר שסכום הרימונים היה שבעים ואחד, ודלא כגמ' הנ"ל.

מכח הקושי הנ"ל ובפרט שבת"י בפרשת פקודי (לט, כו) כותב מנין אחר - שהיה בסה"כ שבעים. יש חומשים שסברו שנפל בדבריו טעות דפוס, ובב' המקומות הגיהו כדברי הגמ' - שבעים ושתים.

אולם מצינו מקור לכל גירסא:

בזוהר (ה"ג רנ.) מבואר שמנינם היה שבעים. ובמדרש לקח טוב (כאן) איתא שהיה שלושים וחמשה מכל צד - ובסה"כ שבעים, ועוד אחד גדול באמצע, שהוא השבעים ואחד כנגד הסנהדרין.

ביישוב הסתירה בת"י יש שרצו לומר, שכשם שהיה הבדל בין לוחות ראשונות ללוחות שניות, וכן מצינו כמה הבדלים בצורת הבגדים בין מה שנאמר בפרשת תצוה למה שהתבצע בפרשת פקודי. והסיבה לכך היא נעוצה בפגמים של חטא העגל שאירע בינתיים, ומחמתו הוצרכו לשנות כמה וכמה דברים. [ראה סתירה בתרגום אונקלוס בין פרשת תצוה לפרשת פקודי במיקומם של הפעמונים, האם הפעמונים היו בתוך הרימונים או ביניהם].

וְשִׁמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת • אֹפֶן קִשְׁרֵת הַצִּיץ, וְהָאֵם

הַתְּפִילִין שֶׁל הַכֹּהֵ"ג הֵיוּ מוֹסְתָרוֹת?

(שימות כח, לז) וְשִׁמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל הַמְצַנְנֶת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְצַנְנֶת וְהָיָה:

כיצד קשרו את הציץ על מצח הכהן גדול?

נחלקו בזה הראשונים. רש"י התקשה במשמעויות השונות שיש בפסוקים, מחד בפסוקנו משמע שהציץ היה מעל הפתיל תכלת כנאמר: 'וְשִׁמְתָּ אֹתוֹ עַל פֶּתִיל תְּכֵלֶת', ומאידך להלן (לט, לא) נאמר 'וַיִּתְּנוּ עָלָיו פֶּתִיל תְּכֵלֶת' - משמע שהפתיל הקושר את הציץ היה מעל הציץ.

ולכך ביאר רש"י שהציץ נקשר מג' מקומות - בשני צדדיו ובאמצעו למעלה. ובכל אחד היו החוטים כפולים, סה"כ שש חוטים, ועל ידי כך היה הציץ על הפתיל, (האחד מכל צד) והפתיל (השני שבכל צד) היה על הציץ. והפתיל שבאמצעו קושרו מלמעלה והוא היה על המצנפת.

אולם האב"ע הרמב"ן (כאן) והרמב"ם (כלי המקדש פ"ט ה"א), סבורים שהיו רק ב' פתילים מב' צדדיו והם החזיקו את הציץ. ולדבריהם ביאר הרמב"ן מהו 'והיה על המצנפת', שהקשירה של הפתילים מאחור היתה מעל המצנפת.

בת"י משמע כרש"י ומוסיף ע"ד תוספת:

וּתְשׂוּי יְתִיָּה עַל שְׂזִיד חוּטָא דְתַכְלֵתָא, לְמַכְפְּרָא עַל חֲצִיפֵי אַפְיָא.
וַיְהִי עַל מְצַנְפָּתָא מְעִילֵי תְּפִילַת דִּישָׂא, כָּל קָבִיל אַפֵּי מְצַנְפָּתָא
יְהִי:

[ושמת אותו על חוט תכלת משזור, לכפר על עזי פנים, והיה על המצנפת
מעל לתפילין של ראש, אל מול פני המצנפת יהיה]

בת"י מוסיף שהפתיל היה מעל המצנפת - מעל התפילין של ראש, וכך אמרו בגמ' (זבחים ט). "שערו היה נראה בין ציץ שעל מצחו למצנפת, ששם מניחין תפילין". והיינו שהמצנפת עמדה מעט לאחור ובאלכסון (כדי שלא יחצצו התפילין בינה לבין הבשר) ולפניה היה מקום בינה לבין הציץ - ששם היו התפילין.

בת"י מבואר שהפתיל היה מעל המצנפת ומעל התפילין, משמע שסבור שהיה קשירה גם מלמעלה באמצעו וכדברי רש"י¹¹, ופתיל זה, מלבד שהיה מעל המצנפת (כמבואר גם ברש"י) היה גם מעל התפילין.

11. יש לחדד שת"י סבור כרש"י בפרט זה שהיה יוצא גם חוט מאמצעו, אולם אין מקור שסבור כרש"י במנין החוטים שהיו ו', ומצינו שיטה כזו שהיה רק ג' חוטים, והיא דעת הראב"ד שם בהשגה שחולק על הרמב"ם. (ועיין במרכת המשנה שהבין ברש"י שהיו ו' חוטים נפרדים ולראב"ד ג' חוטים כפולים).

הטעם לכך שהפתיל היה מעל התפילין, לכאורה הוא כדי שלא יחצוץ בין התפילין לבין השער¹², וכמבואר ברמב"ם (פ"י כלי המקדש ה"ו) שהיות ונאמר 'על בשרו ולבשם', למדו חכמים שאסור שיחצוץ בין בשרו לבגדים אפילו נימה אחת או עפר או כינה מתה, ואם היו עבודתו פסולה. **ונמצא לפ"ז שהתפילין של הכה"ג היו מוסתרות על ידי הפתיל.** (כך אמור לצאת גם להבנת רש"י).

אמנם יתכן לבאר את דברי ת"י גם לדרכו של הרמב"ן אם נדחוק בדבריו שהפתיל היה מעל התפילין של ראש היינו מעל **הקשר של תפילין של ראש - מאחוריו**, וכדברי הרמב"ן שביאר 'והיה על המצנפת' היינו שהקשר של הציץ נקשר מאחוריו מעל המצנפת. ולת"י קשר זה היה גם מעל הקשר של התפילין שהיו תחת המצנפת.

בציץ היו קבועים פנינים

בתרגום שיר השירים מצינו חידוש גדול שלא הוזכר במפרשים, **שעל גבי הציץ היו קבועים פנינים.** וכך תרגם את הפסוק: (פרק ז, פסוק ב) **"מה יפּוּ פְּעַמֶּיךָ בְּנִעְלִים בַּת נְדִיב חַמוּקֵי יִרְכִיבָה כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמוֹ"**:

אִמְרֵי שְׁלֹמֹה בְרוּחַ נְבוּאָה מִן קֶדֶם יְיָ. כַּמָּה שְׁפִירֵן דְּגִלְיָהוֹן
דְּיִשְׂרָאֵל, כַּד סִלְקוֹן לְאַתְחַזְאָה קֶדֶם יְיָ תֵּלֵת זְמַנִּין בְּשִׁתָּא, בְּסַנְדְּלִין
דְּסַסְגוֹנָא. וּמְקַרְבִּין יְת גְּדַרְיָהוֹן וְיֵת גְּדַבְתָּהוֹן. וּבְנִיָּהוֹן נְפָקִי יְדִבְיָהוֹן
וְאִין בְּיוֹחַדִּין דְּקַבִּיעֵן עַל כְּלִילָא דְּקוּדְשָׁא, דְּעַבְד בְּצִלְאֵל אוּמְנָא
לְאַהֲרֹן כְּהֵנָּא.

אמר שלמה ברוח נבואה מלפני ה'. כמה נאים דגליהם של ישראל כאשר עולים להראות לפני ה' שלוש פעמים בשנה, בסנדלים ססגוניים. ומקרבים את נדריהם ואת נדבותיהם. ובניהם יוצאי ירכיהם, נאים כפנינים הקבועים על כתר הקודש אשר עשה בצלאל האומן לאהרן הכהן.

'כלילא דקודשא' הוא הציץ שעשה בצלאל לאהרן הכהן, ובתרגום מבואר שהיו קבועים עליו

12. אכן קצת צ"ע מדוע לא חצצו רצועות התפילין והקשר שהיו לכאורה תחת המצנפת מאחור. ואולי המצנפת היתה קטנה יותר ממקום

פנינים - אבנים טובות, ולפנינים אלו ממשיל הפסוק את נוי בניהם של ישראל.

חידוש מולפג זה מצינו גם במהרש"א (יומא עב: ד"ה שמה תאמר) שמבאר באמצעות חידוש זה פשט חדש בפסוק במשלי - 'יקרה היא מפנינים':

"ולגבי כהונה נמי נאמר יקרה היא מפנינים - מכהן גדול שיש עליז פנינים בציץ".

מעניין הדבר שהמהרש"א לא צין לכך מקור, ומפרש את הפסוק שונה מדרשת חז"ל הנודעת (הוריות יג.) שדרשה את פנינים מלשון פנים - פנימה: "ממזר ת"ח קודם לכה"ג עם הארץ שנאמר יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים.

תכלית בגדי הכהונה המבוארים בתרגום יונתן

אבני האפוד - להזכיר זכות השבטים. (כח, יב)

חושן המשפט - לכפר על עיוות הדיינים. (כח, טו)

שמות השבטים על אבני החושן - לזיכרון טוב לפני ה'. (כח, כט)

ארבעה טורי האבן - כנגד ארבעה רוחות השמים. (כח, יז)

הציץ - מכפר על עזי פנים. ונקרא 'נזר הקודש' משום השם הקדוש שרשום עליו. (כח, לז)

הכתונת - לכפר על שפיכת דם זכאי. (כח, לט)

המצנפת - לכפר על גסי הרוח. (כח, לט)

כָּל הַנִּגְעַע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ • האם יש איסור לזר לגעת במזבח?

(שימות כט, לז) שִׁבְעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל הַמִּזְבֵּחַ וְקִדְשִׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים כָּל הַנִּגְעַע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ:

מהו כל הנוגע במזבח יקדש?

רש"י מפרש שכל מה שיעלה על המזבח אפילו הוא קרבן פסול, התקדש ע"י המזבח להכשירו שלא ירד.

אולם ת"י מפרש באופן אחר:

שׁוֹבְעָא יוֹמִין תִּכְפֹּר עַל מִדְבָּחָא וְתִקְדִּישׁ יְתִיה, וְיְהִי מִדְבָּחָא קוֹדֶשׁ קוֹדְשִׁין כָּל דִּיקְרַב בְּמִדְבָּחָא יִתְקַדֵּשׁ מִן בְּנֵי אַהֲרֹן, בְּרַם מִן שְׂאֵר עַמָּא לִית אֶפְשָׁר לְהֹזִן לְמִקְרַב, דְּלִמָּא יִתְקַדְּדִין בְּאִשָּׁא מְצַלְהָבָא דְנִפְיָק מִן קוֹדְשִׁיא:

[שבעה ימים תכפר על המזבח ותקדש אותו, ויהיה המזבח קודש קודשים, כל מי שיתקרב למזבח יתקדש מן בני אהרן, אולם משאר העם אינם יכולים להתקרב שמא ישרפו באש לזהטת שתצא מן הקודש].

ת"י מבאר שיש כאן אזהרה לכהנים שיתקדשו בתחילה לפני קרבנם אל המזבח. ואזהרה לישראל שלא יתקרבו למזבח כלל, שמא ישרפו באש לזהטת שתצא מן הקודש¹³.

בתו"ש הקשה מהרמב"ם (כלי המקדש פ"ג ה"ט) שכתב שמותר לזר לגעת במזבח ורק נגיעה לשם עבודה אסורה. ובת"י נראה שאף לגעת בעלמא אסור. ואולי כוונת ת"י כשמתקרב לשם עבודה חייב כבר על הנגיעה, (נו"כ יונתן)

אמנם יתכן ליישב שאין הכוונה בת"י שעל הכהן להתקדש בתחילה טרם שיגע במזבח, אלא שע"י שיגש יתקדש בכהונה, וכמו שמצינו בכלי השרת שעבודתן מחנכתן, כך גם כהנים עצמם וכמופרש ביומא (יד:) דילפינן מהכלים לכהנים. (אכן לא ילפי' לה התם מהאי קרא)

לא תעלו עליו קטורת זרה ♦ האם איסור זה כולל גם ישראל שמקטיר קטורת?

(שמות ל, ט) לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו:

מהי 'קטורת זרה'?

רש"י פירש שכל קטורת של נדבה היא קטורת זרה, שכולם זרות לו חוץ מזו. ומשמע שאף אם ישראל מקריב את קטורת הסמים בתורת נדבה - עובר בלאו זה.

אולם בת"י משמע לא כך:

לא תסקון עליו קטורת בוסמין דעממין נוכראין ועלתא ומנחתא
וְנִסְכּוֹן לֹא תִנְסְכוּן עָלָיו:

[לא תעלו עליו קטורת בשמים של עמים זרים, ועולה ומנחה ונסך לא תנסכו עליו].

בת"י מבואר שקטורת זרה היא של עמים זרים. ויש לבאר דבריו בב' פנים. א. שאם הגוים תרמו את קטורת הסמים לציבור, אסור להקטיר תרומה זו.

ב. שאסור להקטיר קטורת העשויה ממרקחת של עמים זרים, וכמו שלמד הרמב"ן בתרגום אונקלוס (שפירש: 'קטורת בוסמין נוכראין') שלא יעשו קטורת מסממנים זרים, זולתי מה שהתורה ציוותה.

ויתכן שגם ת"י מפרש כך, ומש"כ "קטורת בוסמין דעממין נוכראין", אין הפירוש לקטורת של גוים, אלא המינים שהגוים נוהגים להקטיר, אותם אסור להקטיר על המזבח.

עניני זכור ועמלק

**זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק • מלחמת עמלק בישראל
וישראל בעמלק, היא על רקע היסטורי? או שהיא מלחמת קיום על
ההוה?**

**(דברים כה, יז) זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק בְּדַרְךְ בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרָיִם: - (שמות יז, ח) וַיִּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְיֵדִם:**

מה היתה סיבת בואו של עמלק להילחם עם ישראל?

שורש השנאה של עמלק לישראל

ההיתקלות הראשונה של ישראל ועמלק, היתה לאחר שיצאו בני ישראל ממצרים ועברו את ים סוף ונסעו מספר חניות, עד אשר חנו ב'רפידיים', לשם הגיע עמלק אשר ישב בארץ הנגב. וקפץ בלילה ההוא מרחק עצום של אלף ושש מאות מיל¹⁴ (שהם 1536 ק"מ לשיעור הגר"ח נאה. ו 1847 לשיעור החזו"א) ובא להילחם עם ישראל.

מלחמה זו בעיתוי זה שהיו בני ישראל במדבר, היתה ללא כל התגרות או חששות מפני ישראל, ללא כל עילה או מריבה מוקדמת, עמלק טרח ובא ממרחק עצום להילחם בישראל למרות שלא עשו לו דבר.

מטעם זה נדרשו חז"ל לתת טעמים לסיבת בואו של עמלק בעיתוי זה, ויש על כך בחז"ל טעמים הרבה, ביניהם טעמו של רש"י (שמות יז, ח) הלומד מסמיכות הפרשיות, שעמלק בא כתוצאה משאלת בני ישראל "היש ה' בקרבנו", וכמשל הילד שנישא על כתפי אביו בדרך,

14. כמבואר בת"י מובא להלן.

וכשהיה אותו הבן רואה חפץ היה מבקש מאביו שיטול החפץ ויתן לו וכך עשה אביו כמה פעמים, עד אשר נפגשו באדם אחד, אמר לו הבן ראית את אבא, כעס אביו ואמר, אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו. כך ישראל נישאו על כנפי נשרים והוציאים ה' ממצרים בדרך ניסית וכשבאו לידי ניסיונות שאלו 'היש ה' בקרבנו', לכך בא עמלק שהוא הכלב הנושך להזכיר לישראל שה' תמיד ביניהם ומזומן לכל צרכיהם.

עמלק בא בגלל המריבה ההיסטורית בין יעקב לעשיו

תרגום יונתן בפרשה זו מבאר שלעמלק היתה סיבה שורשית הנוצחה במריבה ההיסטורית בין עשיו ליעקב. ועמלק שהוא מזרעו של עשיו, בא לנקום נקמת זקנו עשיו. וכך כותב:

וְאַתָּא עֲמֶלֶק מֵאֶרֶץ דְּרוֹמָא, וְשׂוֹדֵר בְּלִילְיָא הָהוּא אֶלְפִי וְשִׁית מְאָה מִיִּלִּין. וּמִן בְּגִלְל מִצְוֹתָא דִּהְוָה בִּינִי עֵשׂוֹ וּבִינִי יַעֲקֹב אֶתָּא. וְאַגַּח קֶרְבָּא עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים. וְהָוָה נָסִיב וְקָטִיל גּוֹבְרִין מְדִבִּית דִּן דְּלֵא הָוָה עֲנָנָא מְקַבִּיל יְתֵהוֹן מִן בְּגִלְל פּוֹלְחָנָא נּוֹכְרָאָה דִּי בִּינֵיהוֹן:

[ויבא עמלק מארץ הנגב, וקפץ בלילה ההוא אלפי ושיש מאות מיל, בגלל המריבה שהיתה בין עשיו ובין יעקב בא, וילחם עם ישראל ברפידים, והיה לזקח והורג אנשים מבית דן שלא היה הענן מקבל אותם מפני הע"ז אשר ביניהם]

ת"י מבאר שעמלק בא להילחם מחמת המריבה של עשיו ויעקב, ויש להתבונן מה לעמלק ולמריבת זקנו עשיו עם יעקב? האם בא לנקום נקמה היסטורית? או שיש לו שייכות אישית למריבה זו? ומה הבהילות להילחם עם ישראל תיכף ביציאתם ממצרים? מדוע לא המתין להילחם עמהם אם וכאשר יעברו בגבול ארצו? וביותר תמוה הלא 'שמעו עמים ירגזו, חיל אחז יושבי פלשת' ולדורי דורות חששו האומות מחמת אותות מצרים לפגוע בישראל, (ואף אחשוורוש חשש מעצת המן מסיבה זו והמן שיכנעו שאלוקיהם זקן וכו' כמבואר בתרגום שני על אסתר) ומה ראה עמלק לשטות זו להילחם בישראל?

עוד יש לידע על איזה מריבה בין עשיו ליעקב מדובר כאן, הלא יעקב ועשיו רבו כבר בעודם במעי אמם, וכדברי רש"י על הפסוק (בראשית כה, כב) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה' - "מתרוצצים

זה עם זה, ומריבים בנחלת שני עולמות". או שמדובר במריבה האחרונה על עסק הבכורה והברכות מחמתה חפץ עשיו להרוג את יעקב?

עסק הבכורה והברכות שלקח יעקב אבינו מעשיו

בתרגום שיר השירים הולך בדרך זו ומוסיף עוד פרטים בסיבת בואו של עמלק. וכך מתרגם את הפסוק (שה"ש ב, טו) "אֶחָזוּ לָנוּ שׁוֹעֲלִים שְׁעֵלִים קִטְנִים מְחַבְּלִים פְּרָמִים וְכָרְמִינוּ סִמְדָר":

בְּתַר דְּעֵבְרוּ יַת יִמָּא אֶתְרַעְמוּ עַל מִיָּא. וְאַתָּא עֲלִיהוֹן עֲמֶלְק
רְשִׁיעָא דְנִטְר לְהוֹן דְּבָבוּ עַל עֵיסַק בְּבִירוּתָא וּבְרִכְתָּא דְשָׁקֶל יַעֲקֹב
אֲבוּנָא מִן עֵשׂוֹ. וְאַתָּא לְאַגְחָא קָרְבָּא בִישְׂרָאֵל עַל דְּבִטְלוּ פְתַגְמֵי
אוּרִיתָא. וְהוּוּ עֲמֶלְק רְשִׁיעָא גְנִיב מִתְחֹזֵת גְּדִפֵי עֲנְנֵי יְקָרָא נִפְשָׁתָא
מִשְׁבְּטֵי דְדָן וּמִקְטִיל יִתְהוֹן עַל דְּהוּוּ בִידִיהוֹן פְּסָלִיה דְּמִיכָה.
בְּהֵיא שְׁעָתָא אֶתְחִיבוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּמִתְלִין לְכַרְמָא לְאַתְחַבְּלָא
אֶלּוּלֵי צְדִיקֵי דְדָא הֵוּוּ דְּמִתְלִין לְבוּסֵם טָב.

אחרי שעברו את הים התרעמו על המים. ובא עליהם עמלק הרשע שנטר להם שנאה על עסק הבכורה והברכות שלקח יעקב אבינו מעשיו. ובא להילחם בישראל על אשר ביטלו דברי תורה. והיה עמלק הרשע גונב מתחת כנפי ענני הכבוד, נפשות משבט דן והודג אותם על שהיה בידיהם פסלו של מיכה. באותה שעה התחייבו בית ישראל הדומים לכרם - להחבל, אלוליי צדיקי הדור ההוא הנמשלים לבושם טוב.

מבואר בתרגום שסיבת בואו של עמלק היתה 'שנאה' שנטר לישראל על עסק הבכורה והברכות שלקח יעקב אבינו מעשיו. כלומר זרעו של עשיו לא שכח מהאסון הגדול שפקד אותם, האסון עליו זעק עשיו 'זעקה גדולה ומרה עד מאוד' - לקיחת יעקב את הברכות. ומטעם זה בא עמלק ונלחם עם ישראל.

וכך גם מבואר במדרש:

מה ראה עמלק לבוא להילחם עם ישראל? כדי לנקום נקמת עשיו וזקנו, דכתיב

(בראשית כז) וישטום עשיו את יעקב, אליפז היה בכור עשיו וצוהו להתגרות עם בני יעקב, ולפי שנתגדל עם איוב וחבריו לא נלחם בהם... (לקח טוב).

גם סיבת שנאתו של המן היתה עסק הבכורה והברכות

שנאה עזה זו פעפעה בזרעו של עשיו והיתה גם סיבת שנאתו העצומה של המן לישראל המן אשר היה בן אחר בן מאגג - עמלק - אליפז - ועשיו, כמובא בתרגום (אסתר ה, א) את שושלת היחוס שלו לעמלק¹⁵, ומחמתה ביקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. וכמבואר בתרגום על מגילת אסתר (ג, ו) "וַיִּבֶז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמַרְדֵּכִי לְבַדּוֹ".

וְהָיָה חוֹךְ קְדָמוֹי לְאוֹשְׁטָא יְדוֹי לְמִקְטוֹל יַת מְרַדְכִי בְּלַחֲדוּדוֹהִי,
אָרוֹם חֲוִיאוֹ לִיָּהּ, דְּמְרַדְכִי אֲתִי מִן יַעֲקֹב דְּשִׁקְלָא מִן עֵשׂוֹ אֲבָא דְּאֲבוֹי
דְּהֶמֶן יַת בְּכוֹרְתָא וְיַת בְּרַכְתָּא. וְיְהוּדָאִי אֵינּוֹן עֵמָא דְּמְרַדְכִי.
וּבְעָא הֶמֶן לְשִׁינְצָאָה יַת כָּל יְהוּדָאִי דִּי בְּכָל מַלְכוּת אַחְשׁוּדוֹשׁ עֵמָא
דְּמְרַדְכִי:

[והיה מגוחך לפניו, להושיט יד להרוג את מרדכי לבדו כי אמרו לו, שמרדכי בא מיעקב שלקה מעשיו אבי אביו של המן את הבכורה ואת הברכות. והיהודים הם עם מרדכי. ודצה המן לאבד את כל היהודים שבכל מלכות אחשודוש עם מרדכי]

בדרך זו מבאר גם התרגום את אזהרת אסתר למרדכי (אסתר ד, י): "וְהָאֵמֶר אֶסְתֵּר לְהִתְנַחֵם אֶל-מְרַדְכִי"¹⁶:

וְאִמְרַת אֶסְתֵּר לְהִתְנַחֵם לְמִיזְלָא וְלְמַלְלָא לְמְרַדְכִי, וּפְקִידַת לִיָּהּ עַל
עֵיִסְק מְרַדְכִי דְּלֹא יִגְרִי עִם הֶמֶן מִצּוֹתָא, אָרוֹם דְּבִבּוֹ דְּבִינִי יַעֲקֹב

15. וז"ל התרגום שם: "המן בר המדקתא בר עזרא בר בינאי בר אפליטוס בר דיוסוס בר פרוס בר חמון בר תליון בר אתניסומוס בר חרום בר חרסום בר שגר בר גנר בר פרמשתא בר ויזתא בר אנג בר סומקר בר עמלק בר אליפז בר עשו רשיעיא".
16. וגופו של דבר צ"ב מה אזהרה היא זו שהמן רוצה לנקום את נקמת עשיו, ומה נפ"מ מה סיבתו אם חפץ לגזור גזרות? מחמת שנאתו וכעסו, או מחמת שנאתו ליעקב וזרעו. אולם להמבואר להלן מתורצת קושיא זו.

ועשׂו הָיָה נֶטֶד לַיהוָה:

[ואמרה אסתד להתך ללכת ולהגיד למרדכי, ותצוהו על עסק מרדכי שלא יתגרה עם המן מדיבה. משום שהמדיבה שבין יעקב ועשׂו הוא שומד לו]

סיבת חשיבות הבכורה והברכות בעיני זרעו של עשׂו

מכל מקורות אלו למדנו שבזרעו של עמלק מפעפעת שנאה עזה על מה שמדמים הם כי נגנבו מהם הבכורה והברכות בדרך מרמה.

וכן מצינו בגמ' (ע"ז יא:): שיש לרומיים פעם בשבעים שנה חג מיוחד, לציון נצחון עשׂו על יעקב, המסתיים בהכרזה שלא הועילה ליעקב רמאותו ליטול את הברכות.

ויש להתבונן בענין זה, האם אכן מפעפעת בזרע עמלק שנאה כה עזה, רק בגלל סיפור כל כך קדום? או שמא יש כאן משהו שנוגע למציאות העכשווית?

על אותו משקל יש להתבונן בחומרת יחס התורה למעשה עמלק. 'תמחה את זכר עמלק', 'כי יד על כס קה מלחמה לה' בעמלק מדור דור', האם אכן יחס חמור זה הוא רק על מה שאירע ביציאת מצרים - 'אשר קרך בדרך' או שאירוע זה היה חלק ממציאות מורכבת יותר שבגללה ציוותה התורה למחות את זכר עמלק?

תעלומת הפזמון 'חד גדיא' - מלחמת יעקב ועשׂו על הברכות

והנה הגר"א בביאורו על פזמון 'חד גדיא' שבהגדה של פסח, שופך אור על ענין זה. וכך מבאר הגר"א מי הוא אותו 'גדיא' המוזכר בחד גדיא:

"כלל גדול אצלנו שכל הטובות שהיו ושיהיו עוד, בין בעולם הזה ובין בעולם הבא, את כולם ירשנו מאבותינו בעת שבירך יצחק את יעקב, ולולא הברכות חסרנו את כל זה הכל היו לעשׂו. והסיבה להברכות היו שני גדיי עזים, ובגמרא אמרו וכי מאכלו של יצחק היו שני גדיי עזים? אלא אחד לפסח ואחד לחגיגה."

כלומר ש'הגדיא' האמור בפזמון הוא גדי העזים שהביא יעקב אבינו ליצחק אבינו בעת שקיבל את הברכות, וזה תיאור הפזמון - כיצד 'הגדיא' - המסמל את הברכות, נאכל ע"י

השונרא והשונרא ננשך ע"י הכלבא וכו'. ומבואר בגר"א (שם) שכל זה הוא תיאור גלגול הברכות מיעקב לעשיו דרך כל גלויות ישראל, עד לסוף שיחזרו ע"י משיח בן יוסף - השוחט, שימות ע"י מלאך המות, ולבסוף יבוא הקב"ה וישחט למלאך המות - ויביא את משיח בן דוד, ואז יחזרו הברכות לישראל לנצח.

ומוסיף הגר"א לבאר מדוע הפזמון חוזר כל פעם לתחילת הסיפור:

לכך חוזר לראש בכל פעם, כי מיד שגבר ישראל חוזר לו כל הברכות, וכשגברה יד האומות נהפך להם הברכות, ולבסוף יהפכו לנו כל הברכות במהרה בימינו אמן.

ומבואר בגר"א שלאורך כל הגלות נאבקים זרע יעקב ועשיו בעסק הברכות, שעשיו מנסה לקחת את הברכות שקיבל יעקב, וכשהוא מצליח נלחם יעקב להוציא מידי את הברכות. ומלחמה זו לא פוסקת עד ל'זאתא הקב"ה ושחט למלאך המות', בעת כינון מלכות בית דוד במהרה בימינו שאז יחזרו הברכות לישראל לעולם.

אם נצרף דברים אלו עם דברי הת"י שהובאו לעיל שסיבת מלחמת עמלק היתה מחמת מריבת הברכות, וכן סיבת גזירתו של המן היתה מחמת סיבה זו. נוכל להבין בדעתו, שעמלק בא על עסק הברכות - להחזיר לעצמו את הברכות שלקח יעקב מעשיו זקנו, ולא רק בתורת 'נקמה' אלא בתורת מלחמה על ההווה, על המצב שבו בני ישראל חיים עם הברכות.

ועל אותו משקל, היחס של התורה לעמלק אינו רק עונש חמור על ה'אשר קרך בדרך'. אלא על סיבת ה'אשר קרך', על סיבת המלחמה, שקיימת כל זמן שעמלק קיים, שזרעו של עשיו לא מרפה מניסיונותיו לקחת את הברכות שהגיעו ליעקב. ועל כן נצטוונו למחות את זרעו של עמלק עד שלא יוותר זכר מזרעו, כי כל עוד ונותר זכר מזרעו - המלחמה בעיצומה, ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק המבקש להפוך את הקערה על פיה וליטול את הברכות.

קיום הברכות בישראל תלוי ועומד בשמירת התורה

בדברי ת"י מצינו עומק נוסף לענין זה והוא שהבסיס למחשבת עמלק שעל ידי מלחמה הוא יוכל להשיב לעצמו את הברכות, נעוצה בתנאי שעל פיו ניתנו הברכות ליעקב, וכמו שאמר יצחק לעשיו: (בראשית כז, מ) "וְעַל חֶרְבֶּךָ תַחֲיֶה וְאֵת אַחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרִקֶתָ עָלוּ מֵעַל צְנֹאָרֶךָ". ובת"י שם מתרגם:

וְעַל סֵיפֶךָ תְּהִי רַחֲיוֹן, עֲלִיל לְכָל אֶתֶר וּמִרְכִּיךָ וְתֹאנִי, וְלֹאֲחִיךָ
 תְּהִי מוֹשֶׁתְּעַבֵּד וַיְהִי אֵין תְּטַעִי¹⁷, וְתַחֲתִית יָת בְּנֵי מִלְמַטְד פְּקוּדֵי
 אוֹדֵייתָא, בְּכֹן תְּהִי פְרִיק נִיר שְׁעַבּוּדִיהָ מֵעַל צוֹרֶךָ.

[והיה אם תסית ותוריד את בניו מלשמור מצוות התורה, אז תפרוק עול
 שיעבודו (של אחיך) מעל צווארך].

מבואר בת"י שברכותיו העצומות של יעקב: "הוה גביר לאחיק - וישתחוו לך בני אמך" וכו' כולם תלויים ועומדים בקיום התורה והמצוות של ישראל, אך אם חלילה ירישעו ויוריד אותם עשיו משמירת מצוות התורה, אזי ו'פרקת עולו מעל צווארך'.

מדברי ת"י למדנו שמלחמת ה' בעמלק אינה מלחמה על רקע היסטורי אלא יש כאן נושא חי ופעיל שבעת שגוברת יד עשיו - עמלק על ישראל, הרי שהברכות נמצאים אצלם, ובעת שגוברת יד ישראל הברכות נמצאים אצלנו, מריבה זו שהחלה כבר - ב'זיתרוצצו הבנים בקרבה' - מריבין על נחלת שני עולמות (בראשית מג), והמשיכה אח"כ במכירת הבכורה ועסק הברכות, ועוברת לזרעו של עשיו מדור דור.

טעם קריאת זכור קודם ימי הפורים

לא בכדי קריאת זכור נקבעה קודם ימי הפורים, וכדברי הגמ' (מגילה ל. וברירושלמי שם) 'להקדים זכירה (מעשה עמלק) לעשיה' (גזרת המן), שבימי מרדכי ואסתר ביקש המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. וכמו שכתב התרגום מחמת עסק הברכות שלקחו לזקנו עשיו ולהאמור רצונו היה לקחת מידיהם את הברכות, ונעשה נס ע"י מרדכי ואסתר שהם מזרעו של שאול נכדו של בנימין¹⁸, ונהפוך הוא שהברכות של בני ישראל התעצמו והכו בשונאיהם בזרע עמלק שבכל מדינה ומדינה.

כמה שנים חלפו מאז שניתנו הברכות? וכיד מי היו ברוב השנים אלו?

17. תוקן עפ"י כת"י לונדון.

18. עיין בתרגום ירושלמי על פסוק זה שהוסיף בתרגומו נקודה מעניינת: ששבועה יצאה מתחת כסא הכבוד שעתידי לשבת על כס המלכות של בני ישראל שאול בר קיש והוא יערוך מלחמות עם עמלק ויהרוג אותם, ומה שישאר מהם יהרגו מרדכי ואסתר.

יש להתבונן בנקודה מעניינת העולה מדברים אלו דהנה חלפו 3612 שנים¹⁹, מיום שניתנו הברכות ליעקב בשנת ב'קע"א ועד ימינו אנו שנת ה'תשפ"ג (ראה להלן פירוט החשבון). ומתוכם היו הברכות 1501 שנים בידי יעקב וזרעו. 2111 שנים בידי זרעו של עשיו. כלומר: כ 58% מהשנים היו הברכות בידי של עשיו וכ 42% בידי של יעקב. (ראה להלן פירוט החשבון בהרחבה) ודבר זה הוא לבושתנו שרוב השנים שחלפו מיום שלקח יעקב את הברכות מעשיו, ועד ימינו אנו, היו ועדיין הברכות הבידם של עשיו וזרעו!

וכמבואר בת"י לעיל, הסיבה לכך היא קיום התנאי שהתנה יצחק שיהיו ישראל מחזיקים בשמירת התורה והמצווה, וללא קיום תנאי זה חסרנו הכל, כי אף אם ימותו בפתע פתאום כל זרעו של עמלק, לא ישובו הברכות לישראל, אלא א"כ יחזיקו בתורה ובמצוות.

נמצא שהמלחמה עם עמלק בעת הזו היא בב' שלבים, השלב הראשון הוא להשיב את הברכות לישראל וזאת על ידי שמירת התורה והמצוות, ורק לאחר שישובו הברכות לישראל יהיה משמעות למחייה הפיזית של עמלק, והיא מחייבת אלו השואפים להפוך הקערה על פיה ולהשיב לעצמם את הברכות²⁰.

פירוט החשבון של מנין השנים שהיו הברכות בידי זרע יעקב וזרע עשיו.

תחילה נפרט את מנין השנים שחלפו מעת שקיבל יעקב את הברכות:

הברכות ניתנו ליעקב לפני כ 3612 שנים²¹. בשנת ב'קע"א. פירוט החשבון: ב' אלפים תוהו נגמרו כשאברהם היה בן 52. ויעקב קיבל את הברכות כאשר היה בגיל 63²² מזמן שהיה אברהם בן 52 ועד שיעקב היה בגיל 63 חלפו 171 שנים. (שהרי יצחק נולד כשאברהם היה בן מאה²³).

19. כדאיתא בגמ' (ע"ז ט).

20. ואין לתמוה על רצונו של עמלק להרוג את ישראל, (כמבואר בת"י שעמלק היה הורג אנשים משבט דן) ולהנתבאר די לו להסיר את ישראל משמירת המצוות (ואכן לאחד הפירושים ברש"י על 'אשר קרך בדרך' עמלק ניסה לטמאות את ישראל). והתשובה לכך שוודאי אם יכלה את ישראל חלילה, ישוב אליו הברכות כי לא ישלטו בו ישראל ולא יתקיים 'הוה גביר לאחיר' וכו' ומבחינתו זו אפשרות נוספת לז'פרקת עולו מעל צוארך'.

21. למבואר בגר"א חו"מ סז, ח הוא 3611, מאחר שחשבון הגמ' בע"ז על ב' אלפים שנות תוהו, הוא אינו כולל את שנת התוהו עצמה שהם ה' הימים שקודם בריאת אדה"ר שנספרים כשנה (ה' ימים). מניינו כולל ימים אלו כשנה נוספת. שמניינו הוא שנה אחת יותר מהמבואר בגמ'.

22. רש"י סוף פרשת תולדות.

23. כדכתיב (בראשית כד, א) 'ואברהם בן מאת שנה'.

ויעקב נולד כשיצחק היה בן 60²⁴. נוסף לכך עוד 63 שיעקב קיבל את הברכות - בגיל זה²⁵. נמצא (171) הרי שיעקב קיבל את הברכות בשנת ב' אלפים מאה שבעים ואחד.

חלוקת מנין השנים שהיו הברכות בידי זרע יעקב וזרע עשיו

מתחילה היו הברכות בידי של יעקב, עד שישראל התחילו להשתעבד במצרים: סה"כ 191 שנים:

פירוט החשבון: מלידת יצחק עד יציאת מצרים חלפו ארבע מאות שנה²⁶. צא מהם 123 שנה מזמן שיצחק נולד עד שיעקב קיבל את הברכות (שהרי יעקב נולד ליצחק כשיצחק היה בן 60²⁷. ויעקב קיבל את הברכות כשהיה בן 63²⁸). הרי לך 314-313 שנים. צא מהם 86 - 87 שנים שהשתעבדו במצרים²⁹ הרי לך 191 - 190.

שיעבוד מצרים היה: 86 - 87 שנים.³⁰ בזמן זה הברכות לא היו ביד ישראל.

מיום שיצאו מצרים ועד חורבן בית ראשון היו הברכות ביד ישראל סה"כ: 890 שנה (פירוט: בית ראשון נבנה 480 שנה אחר יציאת מצרים.³¹ ועמד 410 שנים³²). הרי לך 890 שנים שהברכות היו ביד ישראל.

גלות בבל ארכה 70 שנה³³.

לאחר מכן עמד בית שני 420 שנה.³⁴

סה"כ היו הברכות ביד ישראל 1501 שנים (890+191+420). וביד עשיו 2111 (1954 שנים רצופות מחורבן הבית).

24. בראשית כה, כו.

25. רש"י בסוף פרשת תולדות.

26. כמבואר ברש"י בכמה מקומות אחד מהם שמות ו, יח.

27. בראשית כה, כו..

28. רש"י בסוף פרשת תולדות

29. כמבואר בסדר עולם רבה בפסיקתא ובזוהר והגר"א כתבו שהשעבוד היה פ"ו - פ"ז שנים)

30. כמבואר בסדר עולם רבה בפסיקתא ובזוהר והגר"א כתבו שהשעבוד היה פ"ו - פ"ז שנים)

31. כמבואר במלכים-א ו, א.

32. יומא ט.

33. ירמיה כט, י עיין מגילה יא..

34. יומא ט.

כָּל הַנְּחֻשְׁלִים אַחֲרֶיךָ • במי פגע עמלק במלחמתו בישראל?

(דברים כה, יח) אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדַרְךָ וַיִּזְנַב בְּךָ כָּל הַנְּחֻשְׁלִים אַחֲרֶיךָ
וְאַתָּה עֵינֶיךָ וַיִּגַע וְלֹא יָדָא אֱלֹהִים:

מי הם אותם נחשלים המתוארים בפסוק?

רש"י כתב שעמלק תפס את אלו שלא היו מוגנים מהענן כי נפלטו ממנו מחמת חטאם, והם המצורעים והערב רב כמבואר שם.

ת"י (שמות יז, טו - הובא לעיל) מוסיף שנחשלים אלו היו מבני שבט דן שהיו עובדי ע"ז ואותם הרג עמלק. תוספת דברים על מעשי עמלק באירוע זה מובאים בת"י על הפסוק 'אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך' (דברים כה, יח):

דְּאֲרַעוּ יִתְכוּן בְּאֲדָחָא וְהוּהוּ קָטִיל בְּכוּן כָּל דְּהוּהוּ מְהַדְּהַר לְמִסְטִי
בְּתַר מִימְדֵי, הֵינְוֹן גּוּבְרִיא מִשְׁבֵּטָא דְּבֵית דָּן דְּהוּהוּ בִּידִיהוֹן
פּוּלְחָנָא נּוּכְרָאָה. וְהוּהוּ עֲנָנָא פְּלִיט יִתְהוֹן וּדְבֵית עֲמֶלֶק מְקַבֵּל
יִתְהוֹן וְקִטְעַב בֵּית גְּבַרְיָהוֹן וְשִׁדֵי לְעִילָא. וְאַתְוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּיִתוֹן
לְעֵיִן וּמְשֻׁלְהֵין מִסּוּגֵי שְׁעֵבּוּדָא דְּמִצְרָאֵי, וּמִן דְּלוּחֵי גְּלִילֵי יִמָּא
דְּעֵבְרָתוֹן בְּמִצְעִיהוֹן. וְלֹא דְחִלּוֹן בֵּית עֲמֶלֶק מִן קָדָם יִי:

[שפגשו אתכם בדרך, והיה הורג בכם כל שהיה חושב לסוד מאחדי דבר
ה'. הם הגברים משבט בית דן שהיה בידם עבודה זרה, והיה הענן פולט
אותם, ומבית עמלק מקבל אותם, וקטע בית וקצין מקום גבורתם (מקום
המילה - עיין רש"י) והשליך למעלה. ואתם בית ישראל הייתם עייפים ויגעיים
מרוב שיעבוד מצרים ומפחד גלי הים שעברתם באמצעם, ולא ידאו בית
עמלק מה'].

שבט דן וחטא הע"ז שבירים

מבואר בדבריו שעמלק תפס את בני שבט דן שנפלטו מהענן מחמת חטא עבודה זרה. והנה בתרגום שה"ש (ב, טו) מבואר שהעבודה זרה שהיתה בידי שבט דן, היא פסלו של מיכה³⁵, ומחמת זה התחייבו בית ישראל באותה שעה למות, אלמלא זכות צדיקי הדור ההוא.

בתרגום יונתן בכמה מקומות קושר בין חטא הע"ז של שבט דן, לרעות שבאו עליהם ועל בני ישראל. וכך כותב ת"י בפרשת המתאוננים על הפסוק (במדבר יא, ב): "וַיִּשְׁמַע יי וַיַּחַר אָפוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יי וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה":

וְשָׁמִיעַ קָדָם יי וַתִּקְיֵף רוּגְזִיָּה וְדָלִיקַת בְּהוֹן אִישָׁא מְצַלְהָבָא מִן
קָדָם יי, וְשִׁצִּיאת מִן רְשִׁיעִיא דְבְּסִיפֵי מְשֻׁדִּיתָא דְּבֵית דָּן דְּהוּזָה
פִּיסְלָא עֲמַהוֹן:

[וישמע ה' ויחר אפו, ודלקה בהם אש לזהטת מלפני ה' ואכלה מן
הרשעים שבקצה המחנה של בית דן שהיה הפסל עמהם].

וכן מבואר בתרגום יונתן בעת שבא בלעם לקלל את בני ישראל נאמר (במדבר כב, מא): "וַיְהִי
בְּבֹקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בְּלָעָם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹת בָּעַל וַיֹּרֵא מַשֶּׁם קִצָּה הָעָם". ומתרגם יונתן:

וְחָמָא מִתְמֵן מְשִׁדִּיית דָּן דְּמִהֲלָבִין בְּקִצַּת עֲמָא דְּאִתְפְּרָסִימוּ
מִתְחֹזֶת עֲנִי יְקָרָא:

[ודאה משם מחנה דן, המהלכים בקצה העם, שנפלטו מתחת ענני
הכבוד³⁶]

כדברי ת"י בפרשתנו מובא בחז"ל:

35. וכן הוא בת"י בחומש במדבר וכדלהלן.

36. ועל הפסוק שאחרי זה (במדבר כג, א) מתרגם יונתן: וַהֲנֵה פִּינֹן דְּחָמָא בְּלָעָם נִתְהוֹן דְּפִילָחְנָא נִוְכְרָאָה בִּינִיחוֹן חָדָא גְּלַבְיָה וְאָמַר לְבָלָק בְּנֵה לִי הָכָא שׁוּבְעָא אָגוּרִין וְכוּ'. [והיה כיון שראה בלעם אותם שעבודה זרה ביניהם, שמח בליבו ואמר לבלק בנה לי כאן שבעה מזבחות וכו'].

כל הנחשלים אחר־ך - ר' יהודה אומר כל מי שהיה נימוח היה ניצול (נימוח מדרכי המקום היה ניצול מחוץ לעגן), ר' נחמן אומר כל שהיה העגן פולטו היה ניצול, ורבנן אמרין שבטו של דן שפלטן העגן שהיו כולם עובדי ע"ז. (ילקו"ש פרשת כי תצא פרק כה)

מִדָּר דָּר • האם 'דור' הוא הגדרת זמן? ועד מתי מלחמה זו?

(שימות יז, טז) וַיֹּאמֶר בִּי יָד עַל פֶּס יְהוָה מִלְחָמָה לִּי בְעַמְלֶק מִדָּר
דָּר:

מהו מדור דור? האם זוהי הגדרת זמן? ועד מתי מלחמה זו (הלא הפסוק מציין רק את זמן ההתחלה)?

בת"י מתבאר הדבר:

וַאֲמַר אֲרוֹם קַיִים מִימְדָּא דִּי בְּבוֹדְסִיָּה יְקַדִּיָּה דִּהוּא בְּמִימְדִיָּה יְגִיחַ
קַרְבָּא בְּדַבִּית עַמְלֶק וַיִּשְׂיִצִי יְתֵהוּן לְתַלְתֵּי דְדִיָּא מְדָדָא דְעַלְמָא
דִּין וּמְדָדָא דְמִשִּׁיחָא וּמְדָדָא דְעַלְמָא דְאַתִּי:

[ואמר, כי נשבע מאמר ה' בכסא כבודו, כי הוא במאמרו ילחם בבית עמלק, וישמיד אותם לשלשה דורות, מדוד העולם הזה, ומדוד המשיח, ומדוד העולם הבא].

בת"י מבואר שהמלחמה של הקב"ה בעמלק היא השמדתו של עמלק ע"י הקב"ה, והזמן אינו מקביל לזמנים שלנו כי העולמות אינם העולם שלנו, ודור אין הכוונה במושגים שלנו, אלא עפ"י מושגים עליונים. ולכן אף שמלחמה זו היא "רק" לשלושה דורות, בכל זאת עמלק

יושמד בה מהעוה"ז, מדורו של משיח, ומהעוה"ב³⁷.

כדבריו של ת"י מצאנו בחז"ל אלא ששם הדברים מובאים כמחלוקת ולא כדעה אחת:

מדור דור - רבי יהושע אומר מדור - אלו חיי העולם הזה. דור - אלו חיי העולם הבא. ר' אלעזר המודעי אומר מדורו של משה ומדורו של שמואל³⁸. ר' אליעזר אומר מדורו של משיח שהם שלושה דורות, ומגין לדורו של משיח שהם שלושה דורות? שנאמר (תהילים עב, ה) "ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים". (מכילתא)

37. ואולם מה שנצטוו ישראל במחייית עמלק, הוא רק על ב' החלקים הראשונים, העוה"ז ולימות המשיח וכמו שכתב ת"י על הפסוק 'תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח' "תמחון ית דיקרנא דעמלק מתחות שמיא ואפילו ליומי מלקא משיחא לא תתנשי". - תמחה את זכר עמלק מתחת השמים ואפילו לימות מלך המשיח, לא תשכח.
38. ששיסף את אגג מלך עמלק.